

ВІДЧУЖЕННЯ ВІД ПРОФЕСІЇ І ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

*Ковтун Наталія Михайлівна, д. філос. н., проф.,
завідувач кафедри філософії та політології
Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Ковтун Юрій Васильович, к. філос. н.,
викладач суспільних дисциплін Ліцею № 1 м. Житомира*

Праця педагогічних і науково-педагогічних працівників не лише на сучасному етапі розвитку а у всі епохи існування людства залишалася провідною не просто для суспільного і цивілізаційного прогресу, а й для простого відтворення вже наявного рівня цивілізованості і людяності. Війни сучасності, а особливо російсько-українська війна, вчергове засвідчили наскільки тонкою є межа між цивілізацією і дикістю та варварством. Відтак, актуальною залишається проблематика професійного вигорання і відчуження від професії працівників освіти не лише в Україні, а й у всьому світі.

Робота педагогічних і науково-педагогічних працівників має свої особливості. По-перше, вона вимагає високого рівня кваліфікації і тривалого навчання, адже хорошого викладача хімії або історії неможливо підготувати навіть за три роки. Окрім цього, фаховий рівень викладача має бути високим, адже він буде навчати інших людей і часто людей дорослих, які вже мають професійну кваліфікацію. Педагогічні працівники змушені постійно підтримувати і підвищувати свою кваліфікацію, адже в багатьох науках, зокрема природничого циклу, значна частка знань оновлюється кожні 3-5 років. По-друге, робота педагогічних і науково-педагогічних працівників пов'язана з високим ступенем інтенсивності розумової діяльної та емоційною напругою, високою стресогенністю. По-третє, педагогічна діяльність є ненормованою з огляду на обсяги роботи і не має чітких, усталених критеріїв оцінки результативності. Викладач не просто працює на уроці або лекції, він має тривалий час до них підготуватись. І дуже часто, зокрема в Україні, цей час не враховується в робочому навантаженні. Так само, як і перевірка різних форм контрольних завдань, заповнення журналів і документації. Результативність роботи викладача лежить у площині позитивних екстерналій, тобто вона проявляється лише через 10-15 років, коли його учні або студенти вже здійснюють свій внесок у різні галузі економіки. Більш того, цей внесок неможливо облікувати за об'єктивними критеріями. По-четверте, праця педагогічних і науково-педагогічних працівників, яка належить до групи професій у сфері відношення «людина-людина», потребує високого рівня творчої активності, свободи наукового і педагогічного пошуку.

При цьому соціум ставить перед викладачами завищені вимоги, адже вони мають чи не найпершими адаптуватися до мінливих вимог ринку праці, діджиталізації, інтернетизації, бути комунікабельними і привітними, залишатися еталоном моральної поведінки. У відповідь у спілкуванні з батьками і учнями, у соціальних мережах і навіть у виступах можновладців вони часто піддаються жорсткому булінгу та обструкції. Усі ці чинники в роботі педагогічних працівників закономірно призводять до емоційного перенапруження і виснаження. У зв'язку з цим цілком слушним є висновок української дослідниці Т. Красюк, що саме педагогічні і науково-педагогічні працівники «найбільш схильні до професійного вигорання» [1, с. 171].

Означені фактори вже серйозно вплинули на трансформацію сприйняття професії педагога. В Україні, згідно з опитуванням проведеним ГО «Освіторія» спільно з дослідницькою агенцією Fama, за останні два роки 40 тисяч вчителів залишили професію. Згідно з прогнозами брак вчителів в Україні до 2030 року буде становити від 108 до 366 тисяч, адже 40 % українських вчителів планують у найближчому часі залишити професію

[2]. Навіть в умовах демографічної кризи і війни ці дані є надзвичайно загрозливими, адже система освіти, насамперед середньої, залишається чи не єдиним фактором, який дасть можливість Україні у майбутньому вийти з пастки післявоєнної бідності і деградації. В іншому випадку наша держава має усі шанси і далі скочуватись до рівня найбільш відсталих країн «четвертого світу».

Якими ж є чинники відчуження педагогів в Україні від професії та їх професійного вигорання? До них, згідно з означеним опитуванням, належить, насамперед, вкрай низька оплата праці вчителя. В Україні, зокрема, найнижча оплата праці молодого вчителя в Європі, на рівні 190 доларів на місяць. Іншим фактором професійного відчуження є високе робоче навантаження, яке засвідчили 59 % опитаних. 94 % вчителів вказали на забюрократизованість їх роботи постійними звітами, непотрібною документацією, конкурсами, олімпіадами, які часто не мають жодного сенсу і відволікають від реальної роботи з дітьми. 80% вчителів також засвідчили, що не відчувають поваги до їх роботи в суспільстві [2]. Водночас відповідаючи на питання, що їх утримує в професії вчителя, 81% респондентів вказали, що це дружні стосунки учнями, 79 % – відносини з колегами, 74 % – відносини з адміністрацією та керівництвом школи [2]. Окрім цього, опитані респонденти-вчителі засвідчили свою відкритість до отримання нових знань, підвищення кваліфікації, прагнення опанувати або вдосконалити іноземну мову.

Загалом, можна констатувати, що ключовими причинами відчуження від професії вчителя в сучасних українських реаліях є причини, пов'язані з цілеспрямованою політикою держави щодо упослідження і приниження роботи вчителя а також високим рівнем суспільної обструкції роботи педагогічних працівників, до яких ставляться надзвичайно завищені і часто не виправдані вимоги в умовах нескінченного і несистемного «реформування» сфери освіти.

Список використаних джерел

1. Красюк Т. В., Федорченко А. О. Професійне (емоційне) вигорання працівників освітньої сфери: правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 170–173.
2. Литвин З. Глобальна криза вчителів та Україна: Чи буде кому навчати дітей завтра? 24 січня 2025 р. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/kriza-osviti-v-ukrajini-doslidzhennya-pokazalo-shcho-mi-vtratali-40-vchiteliv-za-2-roki-50483467.html> (28.01.2025).